

ARBEIDSRETTE

DOM

Avsagt: 30. juni 2017

Saksnr.: 32/2016

Lnr.: AR-2017-19

Dommere: Jakob Wahl
Marit B. Frogner
Liv Gjølstad
John Giæver
Ingrid Haugen
Ingerid Bjercke
Eva Torill Strømsnes

Saken gjelder: Spørsmål om kompensasjon for beredskapstjeneste

Befalets Fellesorganisasjon

Advokat Oddvar Lindbekk

mot

Staten v/Forsvarsdepartementet

Regjeringsadvokaten v/advokat Pål
Wennerås

DOM

- (1) Saken gjelder forståelsen av særavtale for beredskapstjeneste i Forsvaret og dens bestemmelse om økonomisk kompensasjon ved forhøyet beredskap. I forbindelse med at Ubåtvåpenets personell i mai 2016 ble pålagt 36 timers beredskap har det oppstått tvist om særavtalen skal forstås slik at det i tillegg til krav om fremmøtetid også gjelder et krav om at det må være pålagt restriksjoner.
- (2) **Særavtalen for fredstidsberedskapstjeneste**
- (3) Særavtale for fredstidsberedskapstjeneste i Forsvaret er inngått mellom Forsvaret på den ene siden og Norges Offisersforbund, Befalets Fellesorganisasjon (BFO), Krigsskoleutdannede offiserers landsforening, Norsk Tjenestemannslag/Forsvaret og Personellforbundet på den andre. Avtalen gjelder fra 1. januar 2016 til 31. desember 2016. Den prolongeres for ett år av gangen dersom ingen av partene sier den opp til reforhandling. Avtalen har ikke blitt sagt opp til reforhandling og løper derfor videre.
- (4) Det ble forhandlet om inngåelse av avtalen 22. oktober, 4. og 16. november og 9. desember 2015. Avtalen regulerer kompensasjon ved tilbakekalling til avdeling dersom beredskap utløses og økonomisk kompensasjon for forhøyet beredskap. Tvisten i vår sak gjelder sistnevnte. Innledningsvis i særavtalen er det inntatt definisjoner. «Beredskap for enkeltperson» er definert som:

«Forhåndsuttatt tjenestemann med angitt beredskapsperiode, der tjenestemann skal møte innen angitte oppmøtetid for å løse avdelingens beredskapsoppdrag. Tjenestemann møter så raskt som mulig, og senest i henhold til angitte frister i gjeldende beredskapskontrakt.»
- (5) Særavtalen har regler for to ulike grader av beredskap. Krav om fremmøtetid er enten innen 48 timer eller innen fire timer. Godtgjørelsen er også forskjellig. Uenigheten mellom partene er knyttet til den laveste graden av beredskap, det vil si fremmøte innen 48 timer, og til forståelsen av punktet om «Økonomisk kompensasjon for forhøyet beredskap» som lyder:

«Personell som pålegges restriksjoner i form bevegelsesfrihet, alkoholforbud og lignende med krav om at man skal være tilgjengelig innen 48 timer tilstås en godtgjørelse med dagsats av hovedtariffavtalens B-tabell trinn 45.

Personell som pålegges beredskap med krav til framsmøtetid 4 timer eller kortere kompenseres med økonomisk kompensasjon på kr 500,- pr døgn på hverdager, kr 750,- pr døgn i helg og kr 1 500,- pr døgn på bevegelig helligdag.»

- (6) Dagsats tilsvarende hovedtariffavtalens B-tabell trinn 45, som tilstås ved den laveste beredskap innen 48 timer, utgjør for tiden 100 kroner.
- (7) **Kort om tariffhistorikken og bakgrunnen for tvisten**
- (8) Arbeidstidsavtalen for militære arbeidstakere (ATM) for perioden 1998–2001 punkt 3, definisjoner, definerte beredskapstjeneste som «pålagt opphold innenfor et nærmere avgrenset lokalområde hvor arbeidstakeren kan varsles og møte frem på tjenestestedet i løpet av 4 timer når en beredskapssituasjon oppstår, eller når beredskapen øves». Avtalens punkt 19 hadde bestemmelser om beredskapstjeneste. Under punkt 19.1, generelt, het det blant annet:

«Ved beredskapstjeneste kan arbeidstaker fritt bevege seg i lokalområdet, men er pålagt å kunne møte ved tjenestested innen fire timer etter at varsel er gitt. Det er arbeidsgivers ansvar å sørge for nødvendige varslingsmidler.

...

Lokalområdets utstrekning fastsettes av den lokale sjef etter drøftinger med de lokale organisasjoner.»

- (9) Regler om økonomisk kompensasjon var inntatt i punkt 19.2. Arbeidstidsavtalen ble forlenget etter 2001. Etter det opplyste skjedde det endringer i arbeidstidsbestemmelsene i 2013, og bestemmelsen om økonomisk kompensasjon ved beredskap, som innebar pålegg om å møte innen fire timer, bortfalt.
- (10) I Forsvarssjefens direktiv for operative krav til bruk i Forsvaret 23. januar 2015 uttales blant annet:

«Klartider er absolutte og alle avdelinger skal forholde seg til dem etter prinsippet "raskest mulig – senest innen".

Alle avdelinger, uansett klartid, skal med den til enhver tid tilgjengelige styrke være forberedt på å kunne løse enkle stridsoppdrag i løpet av 24 timer. Hver avdeling skal på kort varsel også kunne stille deler av tilgjengelig styrke til støtte for sivil katastrofehandtering.»

- (11) Pål B. Nygaard i Norges Offisersforbund sendte 24. januar 2015 e-post til Hærstaben der det ble fremmet krav om forhandling for å etablere en avtale som regulerer personellmessige forhold ved NATO Response Force (NRF) beredskap.
- (12) Hærstaben oversendte kravet til Forsvarets personell- og vernepliktssenter. Dato for brevet er opplyst å være i tidsrommet 24.–28. januar 2015. Her fremgikk det:

«Retningslinjer for justerte klartider og beredskap

Hærstaben ga ut retningslinjer for justerte klartider for NRF 15 20. november 2014.

Hovedtillitsvalgt i Hæren fra Norges offisersforbund (NOF) krevde 18. desember 2014 at de personellmessige konsekvenser for personellet som er satt på NRF 15 beredskap ble drøftet, sett i lys av endrede klartider for styrkebidraget. Hærstaben (HST) gjennomførte drøftingsmøte med Hærens tillitsvalgte fredag 23. januar 2015. På dette møtet ble de tillitsvalgte informert av

arbeidsgiver om arbeidsgivers plikter og ansvar i forbindelse med NRF beredskap og en eventuell utløsning av denne.

NOF var ikke tilfreds med arbeidsgivers redegjørelse. NOF fikk støtte fra Befalets fellesorganisasjon og Krigsskoleutdannede offiserers landsforening i dette. NOF kunngjorde overfor arbeidsgiver at de ville stille krav om forhandlinger som regulerer rettigheter for personell som har reduserte klartider og er på beredskap.

Den 24. januar 2015 har NOF levert krav om forhandlinger for å etablere en avtale som regulerer personellmessige forhold med NRF beredskap.

Hærstaben vurderer at Hæren ikke har de nødvendige fullmakter/rettigheter for videre behandling av kravet fra NOF og ber Forsvarets personell- og vernepliktssenter om støtte i vurderingen av kravet. NOF stiller krav om forhandlinger i henhold til Tjenestetvistlovens § 7 som innebærer et forhandlingsmøte innen mandag 9. februar 2015. FPVS anmodes derfor om å prioritere saken.»

- (13) Det ble deretter nedsatt en arbeidsgruppe for å se på en særavtale knyttet til skarpe oppdrag innenlands/utenlands. Forhold rundt beredskap inngikk i gruppens mandat. Gruppen besto av representanter fra Forsvaret og arbeidstakerorganisasjonene, herunder BFO. Rapport vedrørende beredskap ble avgitt 1. juli 2015. I rapporten het det blant annet:

«**Drøfting**

Arbeidsgruppe var nedsatt for å vurdere kompensasjon ifm beredskap. Gruppen har sett på følgende:

1. Definisjoner og avgrensninger
2. Gråsoneproblematikken, når skal kompensasjon slå inn
3. Tilbakekallingsproblematikk, ferie/avspasering/erstatning/etc.

Definisjoner og avgrensninger

Begrep	Definisjon
Klar	Beskriver tilstanden hvor en enhet har møtt gitte operative krav og er fylt opp iht KOP. ...
Klartid	Den tiden som medgår for en enhet fra ordre om styrkeoppbygging gis til enheten er KLAR iht operative krav ved fredsbasen og DIF sjef melder KLAR til FSJ. ...
Beredskapsklar	Angir hva som skal være forberedt og på plass ved enheten i det daglige, slik at enheten er i stand til å gå fra BEREDSKAPSKLAR til KLAR i løpet av klartiden når ordre om styrkeoppbygging gis. BEREDSKAPSKLAR er derfor det nivå en enhet til enhver tid må ha av operativ evne for at den skal kunne styrkeoppbygges til KLAR i henhold til operative krav i løpet av klartiden. ...
Beredskap for enkeltperson	Forhåndsuttatt tjenestemann med angitt beredskapsperiode, der tjenestemann iht til gitte tidsfrister skal møte ved sin avdeling for å gjennomføre avdelingens beredskapsoppdrag. Tjenestemannen møter så fort som mulig og så raskt som praktisk mulig innen gitte tidsfrister etter nærmere retningslinjer gitt av avdelingssjef. Snarest betyr ikke nødvendigvis umiddelbart/øyeblikkelig.

Avgrensninger:

- Gjelder ikke krisehåndtering og krig.

- Gjelder ikke beredskap til internasjonale operasjoner (beredskapskontrakter).
- Gjelder ikke nasjonale avdelinger på spesiell beredskap (f eks FSK).
- Vi snakker om en fredstidsberedskap.

Gråsoneproblematikken

Arbeidsgruppen er delt i synet på når kompensasjon skal tilstås i forbindelse med beredskap.

Organisasjonene krever:

1. Et generelt tillegg for å stå på beredskap. Dette argumenteres med at enkeltperson må forberede seg på evt rask deployering, ordning med kone, barn, etc og at man mentalt har en større belastning enn øvrige som ikke er på beredskap (*inni boksen tillegg*).
2. Et gradert tillegg som reduseres jo lengre fremmøte tiden er (*gradert tillegg*).
3. Utbetaling av fremmøtetillegg ved kort varslings tid ved utløsning av beredskapen (ref 4 ukers varslings tid ved internasjonale operasjoner).

Arbeidsgiver mener:

1. Den enkelte tjenestemann skal gjøre sin daglige jobb. Det er avdelingen som står på beredskap. Ved utløsning av en beredskap vil personellet møte ved avdeling så snart som mulig. Noen ankommer raskt og noen ankommer senere, men avdelingen skal være klar til deployering innen tidskravene for beredskapen (NTM). FST mener snarest ikke betyr umiddelbart og at møtetidspunkt må avklares med avdelingssjef (ved melding om fremmøte skal tjenestemannen ta kontakt for å avtale fremmøtetidspunkt).
2. FST mener det ikke bør gis kompensasjon før det pålegges restriksjoner for personellet i form av bevegelsesfrihet og tilgjengelighet, ref definisjonen over.

Tidligere ATM har gitt noe kompensasjon for beredskap. ATM hadde følgende definisjon: «Beredskapstjeneste er pålagt opphold innenfor et nærmere avgrenset lokalområde hvor arbeidstakeren kan varsles og møte frem på tjenestestedet i løpet av 4 timer når en beredskapssituasjon oppstår, eller når beredskapen øves.»

...

FST mener beredskapstjenesten kan håndteres tilsvarende tidligere ATM gjorde, altså at kompensasjon slår inn ved kortere enn 16 timers beredskap (fra arbeidstids slutt til arbeidstids start neste dag). Det må forventes at personellet kan møte på jobb dagen etter som ved normal situasjon. Ved svært kort beredskap og ved tilstedevakt gjelder AFT/HTA.»

- (14) Deretter fulgte et avsnitt om tilbakekallingsproblematikken, som også hadde vært ett av temaene. Avslutningsvis var arbeidsgruppens anbefaling tatt inn. Arbeidsgruppen var «i hovedsak enig i definisjoner/avgrensninger og tilbakekallingsproblematikken. Gruppen er uenig i tidspunktet for når kompensasjon skal tilstås.»
- (15) Forsvarsstaben sendte i tiden etter 1. juli, men før 22. oktober 2015, oppdrag til Forsvarets personell- og vernepliktssenter om å forhandle frem en særavtale om beredskap i Forsvaret. Det uttales blant annet:

«Oppdrag til Forsvarets personell- og vernepliktssenter (FPVS) om å forhandle frem en særavtale om beredskap i Forsvaret

1 Bakgrunn

Forsvarsstaben/Personellavdelingen (FST/P) viser til tidligere referanse om krav om forhandlinger i Hæren vedrørende beredskap. FST/P viser videre til dialog mellom sentrale parter om temaet og til resultatet fra nedsatt arbeidsgruppe om beredskap i Forsvaret.

2 Drøfting

...

Forsvaret er en beredskapsorganisasjon og kompensasjon bør ikke tilstås før personellet pålegges større restriksjoner i blant annet bevegelsesfrihet, alkoholforbud, tilgjengelighet, etc. Det forventes at personellet skal møte på jobb dagen etter som vanlig og at det må kortere fremmøte til før det kan tilstås noen økonomisk kompensasjon.

...

3 Konklusjon

FST gir FPVS i oppdrag å forhandle frem en særavtale om kompensasjon ved beredskap i Forsvaret med oppstart av forhandlinger innen 1 sep 15. Problemstillingene knyttet til NRF 15 blir håndtert gjennom denne særavtalen. Avtalen må ikke gå ut over de rammene som er stadfestet ovenfor og gitt fra arbeidsgiver i vedlagte rapport om beredskap i Forsvaret.»

- (16) Forhandlingsmøter som ledet frem til enighet om særavtalen ble avholdt 22. oktober, 4. og 16. november og 9. desember 2015, jf. avsnitt 2–6 ovenfor der deler av særavtalen er gjengitt.
- (17) I iverksettelsesskriv fra Forsvarets personell- og vernepliktssenter datert 12. januar 2016 het det blant annet:

«Særavtale for fredstidsberedskapstjeneste i Forsvaret

1 Bakgrunn

Forsvarets personell- og vernepliktssenter (FPVS) som arbeidsgiverpart og Befalets fellesorganisasjon (BFO), Krigsskoleutdannede offiserers landsforening (KOL), Norges Offisersforbund (NOF), Norsk Tjenestemannslag/Forsvaret (NTL/F) og Personellforbundet (Pefo) har inngått «Særavtale om fredstidsberedskapstjeneste i Forsvaret».

2 Drøfting

2.1 Forvaltning av avtalen

Det er avtalepartenes forutsetning at avtalen skal forvaltes på DIF-nivå. Uenighet om forståelsen av avtalen kan søkes løst mellom avtalepartene på sentralt partsnivå.

Denne beredskapsavtale skal ikke erstatte de beredskapsvaktfunksjoner som er etablert i henhold til Hovedtariffavtalens § 17.

Når avdelinger eller enkeltpersoner ilegges beredskap skal beredskapen beskrives, minimumskrav til frammøtetider avklares og hvilken kompensasjon det medfører etter denne avtale. Det skal fremkomme av beskrivelsen hvem som er pålagt beredskap.»

- (18) Spørsmålet om beredskap for ubåtforsvaret ble første gang tatt opp 25. februar 2016 i Hovedavtale- og HTA-møte for Sjøforsvaret. Følgende er inntatt under punktet eventuelt, «BFO: Særavtale for fredstidsberedskap»:

«Det er etablert en særavtale for fredstidsberedskap som hjemler tillegg for personell som er på beredskap. BFO mener at personell på UVB som er på 36 timers antiterrorberedskap er berettiget til B-45 beredskapstillegg iht. denne nye avtalen. Personellet om bord mener de pålegges restriksjoner som bør kompenseres iht. avtalen.

BFO krever derfor at det innføres beredskapstillegg for personell i UVB våpenet som er mannskap på fartøy som har antiterrorberedskap.

NOF støtter BFO.

SST: AG mener det ikke pålegges så strenge restriksjoner at det hjemler utbetaling av tillegg. Man antar at det vil være mulig å få bemannet et fartøy innenfor 36-timersfristen som gjelder. Hvis det skal være aktuelt med beredskapsstillegg, vil det gis en skriftlig ordre om restriksjoner

ift beredskap som vil kunne hjemle utbetaling av tillegg. SST vil sjekke med sentrale parter for å få bedre forståelse for bruk av avtalen.

Konklusjon:

Krav fra BFO om generelt beredskapsstillegg for UVB besetninger på fartøy med antiterrorberedskap avvises av SST på nåværende tidspunkt. SST må avklare med sentrale parter og oppfordrer ATO til å avklare saken gjennom sine kanaler.»

- (19) Ubåtvåpenet skjerpet sin beredskap fra mai 2016. I Ubåtvåpenets beordringskriv av 13. mai 2016 uttales blant annet:

«Beredskap @ 36 timer

1 Bakgrunn

Ubåtvåpenet har kontinuerlig en ubåt på 36 timers beredskap.

2 Drøfting

Ubåtvåpenet har til nå ivaretatt denne beredskapen basert på at man i våpenet skal klare å skaffe nok personell 36 timer. Gitt dagens aktivitetsnivå, personellsituasjon og oppdrag om kontinuerlig tilstedeværelse i nord Norge, så vurderer Ubåtvåpenet ikke denne løsningen lenger som tilfredsstillende. Ubåtvåpenet vil derfor fra 01.05.2016 også beordre besetningen til ubåten på 36 timers beredskap. Dersom beredskapen iverksettes skal også ubåtvåpenet stille med et stabsledd med ubåt sjefserfaring. Denne beredskapen vil fra 01.05.2016 innehas av skvadronssjef i Ubåtvåpenet. Det personellet som har beredskap må kontinuerlig kunne nås på oppgitt telefonnummer samt kunne møte om bord og være klar til gange innen 36 timer (se vedlegg for navneliste). Skvadronssjef må innen 30 timer kunne møte på HOS. Dersom enkeltpersoner på navnelisten i perioder ikke tilfredsstiller kravene til beredskap må dette meldes til personelloffiser i Ubåtvåpenet som skaffer en erstatter for perioden.

3 Konklusjon

Ubåtvåpenet beordrer personellet i.h.t vedlagt liste på 36 timers beredskap. Personelloffiser i Ubåtvåpenet pålegges til enhver tid å holde beredskapslisten oppdatert.»

- (20) Det er fremlagt tre beredskapslister med navn og telefonnummer på tjenestemenn. Varigheten av beredskapen varierer fra én til fem måneder. Etter det som ble opplyst, angir hver liste nødvendig bemanning av den aktuelle ubåten.
- (21) I e-post 31. mai 2016 fra hovedverneombud i Sjøforsvaret, Tor Erik Eide, om beredskap UVB (undervannsbåt) het det blant annet:

«Henviser til sak 9 HA/HTA møte 2/2016, samt skriv «Beredskap 36 timer» fra ubåtvåpenet datert 2016-05-13.

BFO anser skrivet fra UVB som en skriftlig ordre om beredskap for den enkelte på listen.

Fra protokoll «Særavtale for fredstidsberedskap i Forsvaret»

Personell som pålegges restriksjoner i form av bevegelsesfrihet, alkoholforbud og lignende med krav om man skal være tilgjengelig innen 48 timer tilstås en godtgjørelse med dagsats av hovedtariffavtalens B-tabell trinn 45.

BFO krever at personellet som står på beredskapslisten til UVB våpenet blir kompensert med B-45.»

- (22) I svar 9. juni 2016 fra Trond Sjurson, stabsoffiser SST/P-Arbeidsgiverkontoret, uttales:

«Arbeidsgiver (SST) er fremdeles av den oppfatning at de «restriksjoner» som her er informert om i skrivs form fra UVBV ikke er av en slik karakter, eller innenfor intensjonen med avtalen, at det hjemler utbetaling av beredskapsstillegg. Dette har vi støtte på fra sentral arbeidsgiver,

avtalepart på arbeidsgiversiden. Skrivet fremstår som en informasjon om hvem som skal stille dersom beredskapen utløses og eneste pålegg som gis er at man tar telefonen dersom arbeidsgiver ringer, samt gir beskjed dersom man ikke kan møte i løpet av 36 timer. Dette er pålegg som arbeidsgiver må kunne gi og tidvis gir alle sine ansatte dersom det av ulike årsaker er behov for det. Dersom en situasjon skulle tilspisse seg og det av den grunn er behov for å pålegge inngripende restriksjoner som alkoholnekt og hjemreisenekt vil et tillegg kunne hjemles.

Videre henviser vi da BFO til å avklare forståelse i saken oppover i egen organisasjon (ref. referat fra HA/TA). Dersom de er av samme oppfatning som BFO lokalt må BFO sentralt evt be om et fortolkningsmøte mellom avtalepartene.»

- (23) Referatet fra møtet etter Hovedavtalen, jf. avsnitt 18 ovenfor, er deretter tatt inn i e-post. Twisten har senere vært behandlet fra lokalt til sentralt nivå – blant annet 29. juni, 26. oktober og 21. november 2016, og den ble tatt opp med Forsvarsdepartementet 15. november 2016.
- (24) Den 21. november 2016 ble det avholdt forhandlingsmøte mellom Forsvaret og Norges Offisersforbund, BFO, Norsk Tjenestemannslag/Forsvaret, Personellforbundet og Krigsskoleutdannede offiserers landsforening. Det ble skrevet slik uenighetsprotokoll:

«...

Partene har i møter 29 juni og 26 oktober 2016 tolket avtalen med hensyn til forståelsen av vilkårene for økonomisk kompensasjon, særskilt avsnittet om økonomisk kompensasjon ved forhøyet beredskap.

...

Partene kom ikke til enighet om forståelsen av avsnittet om økonomisk kompensasjon ved forhøyet beredskap.

Arbeidsgivers standpunkt:

Arbeidsgiver anser at vilkårene i punktet om kompensasjon ved forhøyet beredskap med tilgjengelighet innen 48 timer, må forstås å være kumulative. Krav til oppmøte innen 48 timer er ikke i seg selv en restriksjon av bevegelsesfriheten i henhold til vilkår nr. 2. Økonomisk kompensasjon tilstås dersom begge vilkår er oppfylt.

Arbeidstakerorganisasjonenes standpunkt:

KOL:

KOL anser at vilkårene i punktet om kompensasjon ved forhøyet beredskap med tilgjengelighet innen 48 timer, er ment som eksempler på hva en restriksjon ved forhøyet beredskap kan bestå i. Dette har vi i avtalen også vist ved at sitat; (KOLs understrekning) «*..og lignende med krav at man skal være tilgjengelig innen 48 timer*» er tilført.

Det er var ingen intensjon ved inngåelse av avtalen som tilsier at man lokalt kan pålegge forhøyet beredskap med fremmøte så raskt som mulig, og senest innen 36 timer som her, og så deretter hevde at dette ikke gir restriksjoner i forhold til de berørtes privatliv, som så ikke skal føre til en økonomisk uttelling. De «private» hensyn personellet som blir satt på slik beredskap må ta, vil også kunne være svært ulike avhengig av den enkeltes livssituasjon.

BFO:

BFO mener at en pålagt restriksjon, og tilgjengelighet innen et gitt antall timer, ikke er to uavhengige størrelser. Tvert imot vil timetallet være med på å beskrive restriksjonens innhold. BFO mener at en beredskapsordning med krav om å være tilgjengelig, i dette tilfellet i Sjøforsvarets angitte krav til at fartøyet skal være klar til gange, i seg selv er en restriksjon i form av bevegelsesfrihet, alkoholforbud og lignende, som utløser økonomisk kompensasjon etter avtalen. Kravet om å være kontinuerlig tilgjengelig på oppgitt telefonnummer forsterker dette.

NOF:

Personellet er satt på beredskap med oppmøte innen innenfor 48 timer tilkommer B45 pr mnd. Særavtalen er ment å favne videre enn Hovedtariffavtalens § 17, slik at personell som har oppmøtetid innenfor 48 timer kommer inn under avtalen, og er i seg selv en restriksjon. Etter NOFs mening er det tilstrekkelig at avdelingen er satt på beredskap med krav til for eksempel oppmøte/klartid innenfor 48 timer og/eller at det lages lister som viser hvem som er på beredskap til enhver tid for å komme inn under avtale. En beredskap på 1-2 dager er en forholdsvis stor inngripen og begrensning i den enkeltes fritid og privatliv som tilsier at avtalen kommer til anvendelse.»

- (25) BFO sendte 23. november 2016 varsel om søksmål. Dette ble besvart av Forsvarets personell- og vernepliktssenter 9. desember 2016.
- (26) Det har deretter vært kontakt mellom partene om nedgradering av dokumenter til bruk i den foreliggende sak.
- (27) Befalets Fellesorganisasjon tok 22. desember 2016 ut stevning for Arbeidsretten. Staten v/Forsvarsdepartementet innga tilsvaret 7. februar 2017. Hovedforhandling ble avholdt 19. og 20. juni 2017. Én partsrepresentant og syv vitner avga forklaring.
- (28) **Partenes påstandsgrunnlag og påstander**
- (29) *Befalets Fellesorganisasjon* har i korte trekk anført:
- (30) Personell i Ubåtvåpenet som er beordret i henhold til beordringsbrev 13. mai 2016 har krav på kompensasjon etter særavtalens bestemmelse om økonomisk kompensasjon ved forhøyet beredskap. Bestemmelsen oppstiller krav om at tjenestemannen skal være tilgjengelig innen 48 timer. Det er ikke grunnlag for å innfortolke et krav om at det i tillegg skal være pålagt restriksjoner.
- (31) Vilkårene for rett til kompensasjon følger av avtalens definisjon av «Beredskap for enkeltperson». Det er tre vilkår: Tjenestemannen må være «forhåndsuttatt», det må være en «angitt beredskapsperiode» og det må være bestemt at tjenestemannen skal møte innen en angitt «oppmøtetid». Alle vilkårene er oppfylt i den foreliggende sak.
- (32) Restriksjonene som er nevnt i bestemmelsen – bevegelsesfrihet, alkoholforbud og lignende – er eksempler på de restriksjoner oppmøtetiden innebærer. Oppmøtetiden i seg selv definerer restriksjonene. Dette kan illustreres ved at en oppmøtetid på 5 timer uten ytterligere angivelse av restriksjoner også gir rett til samme godtgjørelse som i vår sak, og det er åpenbart at det innebærer slike restriksjoner som nevnt i bestemmelsen.
- (33) Belastningen for tjenestemannen og dennes familie er at vedkommende må være forberedt på å reise innen den fastsatte fristen. Dette legger betydelige restriksjoner på bevegelsesfriheten.

- (34) Ordlyden gir ikke støtte for at det gjelder et tilleggsvilkår. Det står «med», ikke «og». Bestemmelsen må dessuten tolkes i den sammenheng den inngår, ut fra partenes forutsetninger og forhandlingsforløpet. I arbeidsgruppens rapport ga arbeidsgiver uttrykk for at det ikke burde gis kompensasjon før det ble pålagt restriksjoner i form bevegelsesfrihet og tilgjengelighet – «ref definisjonen over». Definisjonen det ble vist til var beredskap for enkeltperson. Denne er gjentatt i særavtalen og her fremkommer vilkårene. At tjenestemannen er forhåndstuttatt med en angitt beredskapsperiode og har plikt til å møte innen gitte tidsfrister, er nettopp en pålagt restriksjon.
- (35) Særavtalens bestemmelse om kompensasjon ved beredskap med krav om fremmøtetid fire timer eller kortere er ikke en regel om skjæringspunktet for bevegelsesfrihet, men om kompensasjon. Det er to forskjellige nivå for kompensasjon, én ved krav om fremmøte innen 48 timer og én innen fire timer.
- (36) Dersom arbeidsgiver mente at det skulle gjelde krav om ytterligere restriksjoner, måtte det være klargjort overfor arbeidstakersiden. Klarhetskravet som gjelder for tariffavtaletolkning innebærer at arbeidsgiver måtte tilkjenne sine forutsetninger. Arbeidsgiver var klar over arbeidstakersidens forutsetninger og betydningen av tidsfaktoren. Den tidligere kompensasjonsbestemmelsen i arbeidstidsavtalen i Forsvaret, ATM, gir ingen veiledning for forståelsen av bestemmelsen. Den opphørte i 2013, og særavtalen har blitt til på «blanke ark».
- (37) Senere tolkning fra arbeidsgiversiden støtter saksøkers syn. I utkast til nye rutiner fra Sjef Marinen skilles det mellom beredskap innen 48 timer og innen fire timer. Dette viser at timetallet er det sentrale.
- (38) Subsidiært, og for det tilfellet at det gjelder et tilleggsvilkår om at det må være pålagt restriksjoner, anføres det at dette i så fall er oppfylt i vår sak for de som er beordret i henhold til listen på 36 timers beredskap. De må være tilgjengelige på telefon, slik at de alltid må ha mobildekning og tilstrekkelig batteri. Dette innebærer begrensninger i bevegelsesfriheten ved at man ikke kan være i områder der det ikke er mobildekning, for eksempel enkelte steder på fjellet. Vedkommende må innrette hverdagen etter at beredskap kan bli aktuelt, og som vitner har forklart – man må ha en bag i gangen, i bilen, på hytta og alltid være klar til å reise. Dette er en beredskap også familien må planlegge for. Det er noen som tar denne byrden, mens andre ikke gjør det, og fordelingen av byrden er ikke jevn.

- (39) Det er vanskelig for en tjenestemann å gi beskjed om at vedkommende ikke kan stå på beredskapslisten fordi det ikke passer i det aktuelle tidsrommet. Det innebærer at andre må belastningen, og terskelen for å gjøre dette er høy. Det betyr at belastningen med å være oppført på beredskapslisten er konstant og langvarig.
- (40) Bestemmelsen har liten verdi dersom den ikke skulle få anvendelse for den beredskapen som er pålagt personell i Ubåtvåpenet. Arbeidsgiver har herredømme over om det pålegges restriksjoner, noe som innebærer at arbeidsgiver ensidig kan bestemme om det foreligger rett til godtgjørelse. Slik kan avtalen ikke forstås. Arbeidstakersidens forståelse gir dessuten en enkel og klar regel.
- (41) Det er nedlagt slik påstand:
- «1. I medhold av Særavtale for fredstidsberedskapstjeneste i Forsvaret 01.01.16, skal Ubåtvåpenets personell beordret i henhold til beordringsbrev 13.05.16 motta kompensasjon for forhøyet beredskap.
 2. Staten v/Forsvarsdepartementet foretar etterbetaling av slik kompensasjon fra beordring fant sted 01.05.16.»
- (42) *Staten v/Forsvarsdepartementet* har i korte trekk anført:
- (43) Særavtalens bestemmelse om kompensasjon ved beredskap kan ikke forstås slik at det er tilstrekkelig at fremmøtetidspunktet er kortere enn 48 timer. Det er to vilkår.
- (44) Utgangspunktet for tolkningen er ordlyden. Det er to betingelser, og disse er angitt i to setningsledd: Det må «pålegges restriksjoner i form av bevegelsesfrihet, alkoholforbud og lignende», og det må være «med krav om at man skal være tilgjengelig innen 48 timer». Saksøkernes tolkning setter til side et helt setningsledd. Det er ikke eksempler i praksis fra verken Arbeidsretten eller Høyesterett for en så innskrenkende tolkning av ordlyden.
- (45) Opplistingen av ordene «og lignende» er en vanlig lovgivningsteknikk for å angi en ikke-uttømmende opplisting i tilknytning til et vilkår. Andre forhold kan også utgjøre en restriksjon, noe som ytterligere underbygger at det er et selvstendig vilkår om pålagt restriksjon. Bruk av koblingsordet «med» er også vanlig lovteknikk for å klargjøre at det er tale om to eller flere likeverdige forhold.
- (46) Det er ulike betingelser for rett til kompensasjon. Fremmøtetid på 48 timer alene konsumerer ikke kravet om pålagte restriksjoner. Fremmøtetid innen 48 timer gir nærmest ingen stedsbegrensinger, og det samme gjelder for 36 timer som i vår sak. Alkoholforbud gir nærmest heller ingen restriksjoner ved krav om fremmøte innen 48 – eller 36 – timer.

- (47) Det er ikke mulig å tolke bestemmelsen slik at det er en «eksemplifisering». Opplisting i lov og avtale gjøres fordi det har rettslig betydning i tilknytning til et vilkår, og det er en ikke-uttømmende opplisting av forhold som kvalifiserer under det første vilkåret.
- (48) Det rettslige utgangspunktet er at det kreves sterke holdepunkter for å fravike ordlyden. I vår sak støtter også øvrige tolkningsmomenter saksøktens syn. Ordlyden i andre avsnitt inneholder ikke vilkåret om «... pålegges restriksjoner i form av bevegelsesfrihet, alkoholforbud og lignende». Kontrasten underbygger at det er en bevisst formulering. Ordlydens divergens skyldes forskjellene mellom fremmøtetid innen 48 timer og innen fire timer. Den første har nærmest ingen iboende restriksjoner med hensyn til oppholdssted og alkoholbruk, mens det motsatte gjelder for fremmøtetid innen fire timer. Firetimersregelen konsumerer derfor, i motsetning til 48-timersregelen, behovet for pålagte restriksjoner.
- (49) Partene så hen til det tidligere avtaleverket der det var to vilkår – pålagt stedsbegrensning og kort fremmøtetid. Det har formodningen mot seg at særavtalens bestemmelse både skulle oppmyke kravet til fremmøtetid vesentlig og i tillegg fjerne vilkåret om pålagte restriksjoner.
- (50) Arbeidsgivers forutsetninger var synliggjort før forhandlingene. Det fremgår uttrykkelig av arbeidsgruppens rapport at det måtte pålegges restriksjoner. Det er kommet til uttrykk i avtalen ved at det er et vilkår at det pålegges restriksjoner ved fremmøte innen 48 timer, men ikke ved krav om fremmøte innen fire timer fordi restriksjoner ligger innebygget i kravet om så raskt fremmøte. Dette samsvarer også med arbeidsgivers interne forutsetninger i oppdraget som ble gitt om å fremforhandle ny særavtale.
- (51) Reelle hensyn har generelt liten betydning, og partene var – og er – uenige om hva som er rimelige vilkår for kompensasjon. Det er uansett ikke grunnlag for å sensurere avtalens avveining under henvisning til reelle hensyn.
- (52) Uklarhetsregelen innebærer at når ordlyden er uklar, tolkes avtalen i disfavør av den som burde uttrykt seg klarere. I vår sak er ordlyden klar, slik at vi er utenfor virkeområdet for uklarhetsregelen. Uansett tilsier ikke bare ordlyden, men også ordlydens kontekst, tidligere avtaleverk og arbeidsgivers uttrykte forutsetninger at det var BFO som måtte sørget for å få det klargjort i avtalen om det kun var vilkår om fremmøtetid innen 48 timer.
- (53) Ubåtvåpenets beordring om 36 timers beredskap oppfyller ikke det første vilkåret om restriksjoner. Anførselen om at fremmøtetid på 36 timer i seg selv inneholder pålagte restriksjoner må avvises fordi bestemmelsen inneholder to vilkår. Oppføring på en telefonliste og pålegg om å være tilgjengelig per telefon innebærer heller ikke en

restriksjon etter bestemmelse, og det er uansett ikke av samme art og omfang som pålagte restriksjoner med hensyn til stedsbegrensninger og alkoholforbud som angitt i særavtalen.

(54) Det er nedlagt slik påstand:

«Staten v/Forsvarsdepartementet frifinnes.»

(55) **Arbeidsrettens merknader**

(56) Spørsmålet for Arbeidsretten er hvordan bestemmelsen om økonomisk kompensasjon for forhøyet beredskap i særavtalen for fredstidsberedskapstjeneste skal forstås. Den omtvistede bestemmelsen lyder:

«Personell som pålegges restriksjoner i form bevegelsesfrihet, alkoholforbud og lignende med krav om at man skal være tilgjengelig innen 48 timer tilstås en godtgjørelse med dagsats av hovedtariffavtalens B-tabell trinn 45.

Personell som pålegges beredskap med krav til frammetid 4 timer eller kortere kompenseres med økonomisk kompensasjon på kr 500,- pr døgn på hverdager, kr 750,- pr døgn i helg og kr 1 500,- pr døgn på bevegelig helligdag.»

(57) Partene er uenige om Ubåtvåpenets beordring av 13. mai 2016 av personell med krav om 36 timers beredskap, jf. avsnitt 19, gir rett til kompensasjon etter bestemmelsens første avsnitt. Uenigheten knytter seg til den generelle forståelsen av bestemmelsen og om det er tilstrekkelig at tjenestemannen er pålagt å være tilgjengelig innen 48 timer, eller om det også er et vilkår at det er pålagt restriksjoner. Videre er det spørsmål om den konkrete beordringen for Ubåtvåpenet uansett gir rett til godtgjørelse etter 48-timersregelen fordi kravet til «restriksjoner» er oppfylt.

(58) Arbeidsrettens flertall, dommerne *Wahl, Frogner, Gjølstad, Giæver, Haugen og Strømsnes* har kommet til at staten v/Forsvarsdepartementet må frifinnes, og vil bemerke:

(59) Det første spørsmålet er som nevnt om bestemmelsen oppstiller ett eller to vilkår. Etter flertallets syn er ordlyden klar – det er to vilkår: For det første må det pålegges en restriksjon, noe som fremgår av første del av setningen – «[p]ersonell som pålegges restriksjoner i form av bevegelsesfrihet, alkoholforbud og lignende». For det andre må det være krav om fremmøte innen 48 timer. Koblingsordet «med» må forstås slik at den pålagte restriksjonen må være knyttet til et krav om fremmøte innen 48 timer.

(60) Det er også andre forhold som støtter denne forståelsen. Bestemmelsens andre avsnitt regulerer godtgjørelse for personell som pålegges beredskap med krav om fremmetid fire timer eller kortere. Her gjelder det ikke krav om restriksjoner, noe som også er naturlig idet pålegg om fremmøte med så kort frist i seg selv innebærer klare restriksjoner i form av bevegelsesfrihet mv. Første avsnitt er utformet annerledes, ved at det i første delen av

setningen er tatt inn punktet om restriksjoner. Tolkningene av første og andre avsnitt i sammenheng tilsier at fremmøtetid alene ikke er tilstrekkelig – det må i tillegg pålegges restriksjoner. Pålegg om å møte innen en frist på 48 timer innebærer klart nok innskrenkninger i tjenestemannens mulighet til å disponere og planlegge egen fritid, men i motsetning til ved krav om fremmøte innen fire timer, har partene her uttrykkelig tatt inn passusen om «[p]ersonell som pålegges restriksjoner ...». Dette kan vanskelig forstås annerledes enn at den innskrenkning, eller restriksjon som pålegg om å møte innen 48 timer i seg selv innebærer, ikke er tilstrekkelig til å utløse rett til godtgjørelse. Det må i tillegg pålegges en særlig restriksjon av den art som er angitt.

- (61) Forhandlingsforløpet og det forutgående arbeidet fra arbeidsgruppen støtter også denne forståelsen. Det fremgår av Hærstabens retningslinjer for justerte klartider og beredskap, avsnitt 12, at bakgrunnen for kravet om forhandlinger var NATO Response Force (NRF) beredskap. På bakgrunn av vitneforklaringene legger flertallet til grunn at dette i hovedsak var en beredskap med plikt til å møte innen én til to uker. Arbeidsgruppen som ble nedsatt for å vurdere kompensasjon ved beredskap så blant annet på «Gråsoneproblematikk, når skal kompensasjon slå inn», jf. rapport 1. juli 2016, avsnitt 13. Arbeidsgiver viste blant annet til at det ikke burde gis kompensasjon før det ble pålagt restriksjoner. Under anbefalingen fremgår det at partene i hovedsak var enige om definisjoner/avgrensninger og tilbakekallingsproblematikk, men at de var uenige i tidspunktet for når kompensasjon skulle tilstås.
- (62) Det var arbeidsgiver som formulerte utkastet til særavtale. Det fremgår innledningsvis av avtalen at det var fire forhandlingsmøter om avtalen. På bakgrunn av vitneforklaringene legger flertallet til grunn at partene diskuterte den særlige situasjonen ved NRF-beordringen. Den dagjeldende generelle 36-timers antiterrorberedskapen som gjaldt for Ubåtvåpenets personell, ble ikke diskutert. Vitnet Leif Hansen, som var arbeidsgivers representant i arbeidsgruppen og under de etterfølgende forhandlingene om særavtalen, har forklart at kravet om restriksjoner for å få rett til godtgjørelse hadde vært med under hele forhandlingsforløpet. Fra arbeidsgivers side hadde det ifølge Hansen blitt vist til at det også ved 48 timers beredskap kunne være aktuelt med restriksjoner. Situasjonen for personell stasjonert i Bardufoss hadde blitt diskutert, og at det kunne være aktuelt med restriksjoner i bevegelsesfrihet for å sikre fremmøte innen fristen. For de som pendlet, ville dette kunne innebære at de ikke hadde mulighet til å reise hjem i helgen. Arbeidsgivers uttalte forutsetning om at godtgjørelse var betinget av restriksjoner har kommet klart til uttrykk i

avtalen. Ved fremmøte innen 48 timer er rett til godtgjørelse betinget av særlig pålegg om restriksjoner «i form av bevegelsesfrihet, alkoholforbud og lignende». Som nevnt vil slike restriksjoner ligge implisitt i pålegg om fremmøtetid innen fire timer eller kortere.

- (63) Det neste spørsmålet er om Ubåtvåpenets 36-timers beredskap under enhver omstendighet, og etter en konkret vurdering av den belastning den medfører, omfattes av særavtalens bestemmelse. Kravet til fremmøtetid på 36 timer er isolert sett tilstrekkelig, men ut fra den forståelse flertallet har kommet til må det i tillegg pålegges restriksjon. I henhold til beordringsskriv av 13. mai 2016, jf. avsnitt 19, skal personell som har beredskap kontinuerlig kunne nås på gitt telefonnummer og møte om bord og være klar til gange innen 36 timer. Saksøker har anført at pålegg om å være tilgjengelig på telefon og måtte møte innen 36 timer i seg selv innebærer slike innskrenkninger for den enkelte at vilkåret om restriksjoner er oppfylt. Flertallet er ikke enig i dette. Særavtalens angivelse av restriksjoner er ikke uttømmende. Det er nevnt restriksjoner i form av «bevegelsesfrihet, alkoholforbud og lignende». Slik flertallet ser det må eventuelle andre restriksjoner være av samme art som de nevnte. Flertallet kan ikke se at det å være tilgjengelig på telefon kan anses som en restriksjon på samme nivå og av samme karakter som eksempelvis restriksjon i bevegelsesfrihet. Kravet om å møte innen 36 timer er også så vidt langt tidsrom at det rent praktisk ikke legger slike restriksjoner på bevegelsesfriheten at det naturlig å betegne det som «restriksjoner i form av bevegelsesfrihet». En beredskapstjeneste med plikt til å møte innen en frist innebærer nødvendigvis begrensninger for den enkelte. I dette ligger implisitt en plikt til å være tilgjengelig og kunne kontaktes. I vurderingen av om kravet til restriksjon i særavtalens forstand er oppfylt må det tas utgangspunkt i at avtalen må forstås slik at 48 timer i seg selv ikke er tilstrekkelig. 36 timer er noe kortere, men dette, og en plikt til å være tilgjengelig på telefon, er uansett ikke tilstrekkelig til at det kan karakteriseres som en restriksjon i særavtalens forstand.
- (64) Mindretallet, dommer *Bjercke*, har kommet til at særavtalen ikke kan forstås slik at den stiller krav om at det må være pålagt særskilte restriksjoner.
- (65) Avtalen definerer beredskap for enkeltperson og oppstiller tre krav: Tjenestemannen må være forhåndsuttatt, det må være angitt en beredskapsperiode og vedkommende må ha plikt til å møte innen en angitt oppmøtetid. Forutsatt at fremmøtetiden er 48 timer eller kortere, vil det derfor foreligge rett til godtgjørelse dersom de tre vilkårene er til stede. De restriksjonene som er nevnt i form av innskrenkninger i bevegelsesfrihet og alkoholforbud

må forstås som en eksemplifisering av hvilke restriksjoner en slik beredskap rent faktisk medfører når det er fastsatt en fremmøteplikt på 48 timer eller kortere.

- (66) Vitneforklaringene underbygger at den type beredskap som det her er tale om, er svært inngripende for den enkelte og dennes privatliv. Formålet med avtalen var å godtgjøre for denne belastningen, og avtalen må tolkes ut fra dette. Bestemmelsen vil ha liten verdi dersom den ikke skulle få anvendelse for den type beredskap som er pålagt personell i Ubåtvåpenet.
- (67) Arbeidsgiver har dessuten herredømme over om det pålegges restriksjoner. Dette betyr at arbeidsgiver ensidig kan bestemme om det foreligger rett til godtgjørelse. Slik kan avtalen ikke forstås.
- (68) Etter mindretallets syn må derfor saksøker få medhold.
- (69) Dommen er avsagt med slik dissens som fremgår ovenfor.

SLUTNING

Staten v/Forsvarsdepartementet frifinnes.

Jakob Wahl

Marit B. Frogner

Liv Gjølstad

John Giæver

Ingrid Haugen

Ingerid Bjercke

Eva Torill Strømsnes

Riktig utskrift bekrefte: